

Dr Rafał Czupryk – UNIWERSYTET RZESZOWSKI

Szkoła katolicka miejscem krytycznej asymilacji kultury

Ur. w 1973 r. w Rzeszowie. Absolwent Wydziału Socjologiczno-Historycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie. Ukończył Studia Podyplomowe Wychowania prorodzinnego na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Nauczyciel dyplomowany katolickiego Liceum i Gimnazjum im. Jana Pawła II Sióstr Prezentek w Rzeszowie. Dr nauk humanistycznych w zakresie historii. Adiunkt w Instytucie Historii Wydziału Socjologiczno-Historycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego. Zainteresowania badawcze: relacje międzyobrządkowe na pograniczu polsko-ruskim, historia szkolnictwa katolickiego, personalizm chrześcijański, pedagogika katolicka, filozofia realistyczna, technologie informatyczne i multimedialne w badaniach humanistycznych.

„Wiara i rozum (*Fides et ratio*) są jak dwa skrzydła,
na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy”

Jan Paweł II

1. TOŻSAMOŚĆ SZKOŁY KATOLICKIEJ

Spośród instytucji powołanych do kształtowania pełnej wiedzy o człowieku, miejsce szczególne zajmuje szkoła, która wspomaga rodziców w ich wychowawczym zadaniu¹. Poprzez systematyczną i krytyczną asymilację kultury, mocą swego posłannictwa, kształtuje (...) władze umysłowe, rozwija zdolność wydawania prawidłowych sądów, wprowadza w dziedzictwo kultury wytworzonej przez minione pokolenia, kształci poczucie wartości, przygotowuje do życia zawodowego, sprzyja dyspozycjom do wzajemnego zrozumienia się, a stwarzając przyjazne współzycie wśród wychowanków różniących się charakterem i pochodze-

niem, stanowi jakby pewne centrum, w którego wysiłkach i osiągnięciach powinny uczestniczyć wspólnie: rodziny, nauczyciele, różnego rodzaju organizacje kulturalne, obywatelskie i religijne a także państwo i cała społeczność ludzka”². Oddziałując dydaktycznie i wychowawczo, szkoła predysponowana jest by rozwijać w wychowankach poczucie świadomej egzystencji, odpowiedzialność za poprawne korzystanie z wolności oraz czynny udział w życiu społecznym³. W ten sposób, szkoła (apostolsko zaangażowana), w naturalny sposób wpisuje się w misyjną powinność Kościoła – staje się placówką o charakterystycznej tożsamości, którą legitymuje nurt szkolnictwa katolickiego.

¹ Por. Kodeks Prawa Kanonicznego (kan. 796 §1), [dalej: KPK], źródło: <http://archidiecezja.lodz.pl/prawo.html>

² Por. Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimus educationis* (5), [dalej: DWCH], źródło: <http://www.archidiecezja.lodz.pl/czytelni/sobor/dwch.html>

³ Por. KPK, (kan. 795).

Współczesną szkołę katolicką określają z jednej strony doświadczenia edukacyjne Kościoła w jego dwudziestowiekowej historii, w kontekście przemian cywilizacyjnych, kulturowych, społecznych i politycznych, z drugiej zaś pogłębiona samoświadomość Kościoła posoborowego i współczesny dynamizm ewangelizacyjny. To instytucja mająca podmiotowość kościelną i działająca w systemie edukacji państwowej. Podmiotowość eklezjalna decyduje o istocie szkoły i jej posłannictwie. Natomiast podmiotowość w systemie edukacyjnym przejawia się w realizowaniu przez nią typowych dla szkoły funkcji i celów, ponieważ „nie może być szkołą katolicką, jeśli nie jest najpierw szkołą”⁴. O specyfice i autonomii katolickiej szkoły decyduje chrześcijańska koncepcja rzeczywistości, której centrum, fundamentem i celem jest Jezus Chrystus. Podstawą wychowawczych działań jest ewangeliczne przesłanie: „Idźcie więc i pozyskujcie uczniów we wszystkich narodach (...). Nauczajcie ich, aby zachowywali wszystko, co wam nakazałem. A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28,19-20)⁵. Katolicką tożsamość szkoły implikuje zatem określony system wartości, który poprzez aktywność podmiotów wychowania, określa i uzasadnia celowość procesu wychowawczego. W tym kontekście, w wychowaniu, które jest dziełem człowieka dla człowieka, wychowawcy dla wychowanka, chodzi

o wsparcie w rozwoju ludzkim ucznia na miarę jego osobowych możliwości. Rozwój ten dokonuje się w świecie wartości absolutnych (klasycznych i ewangelicznych), które proponowane, odkrywane, doświadczane, urzeczywistniane przez wychowanków w różnych sytuacjach życiowych i szkolnych, świadomie stymulowane są przez wychowawców. Ten punkt widzenia reprezentuje pedagogika personalistyczna, eksponująca osobową wartość człowieka i jego godność, która podkreśla jednocześnie potrzebę wychowania integralnego, obejmującego wszystkie sfery ludzkiego działania⁶. Co więcej, personalizm jest kluczem do zrozumienia ontologicznej prawdy i aksjologii człowieka, który w wymiarze ontologicznym posiada cechy transcendentne. Człowiek bowiem potrafi przekraczać siebie, co dokonuje się przez samowychowanie, potrafi rozumnie wybierać dobro i nim się w życiu kierować, naturalnie zaś ukierunkowany na prawdę predysponowany jest, poprzez wysiłek woli, by do niej się zbliżyć i według niej żyć. Dodatkowo, pedagogika personalistyczna wskazuje na związek kultury z doskonaleniem świata zewnętrznego i samego człowieka jako punktu centralnego owego świata, gdzie ostatecznym celem i sensem kultury jest człowiek i jego wszechstronny, osobowy rozwój⁷. W ostateczności, działania człowieka, o ile respektują naturalną hierarchię wartości i są świadome i dobrowolne (poznawcze, wolityw-

⁴ Por. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Szkoła Katolicka* (nr 25), [w:] Rada Szkół Katolickich [dalej: RSK], *Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości. Wybór dokumentów Kościoła na temat szkoły katolickiej i wychowania*, Kraków 2009, s. 367-394.

⁵ *Pismo Święte Nowego Testamentu i Psalmy*, Częstochowa 2005, s. 97.

⁶ Por. A. Rynio, *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*, Lublin 2004; Z. Matulka, *Wartości u podstaw wychowania personalistycznego*, [w:] *Wychowanie personalistyczne*, red. F. Adamski, Kraków 2000, s. 225-234.

⁷ F. Adamski, *Edukacja, rodzina, kultura. Studia z pedagogiki społecznej*, Kraków 1999, s. 108.

ne) i osiągają swoją kulminację w akcie miłości, definiują kulturę prawdziwie ludzką – kulturę personalistyczną⁸. Kultura ta, afirmując niezbywalną wartość osoby, potwierdza, iż „być człowieka jest bardziej istotne aniżeli mieć” (Gabriel Marcel)⁹. Profil katolickiej szkoły, oparty o ewangeliczny system wartości oraz pedagogikę personalistyczną, potwierdza, iż wszystkie działania dydaktyczno-wychowawcze podporządkowane są sferze *być* a nie *mieć*, bo tylko w ten sposób uczeń może dorosnąć do pełni człowieczeństwa¹⁰.

Od Soboru Watykańskiego II bierze również swój początek refleksja nad szkołą nie tylko jako „instytucją”, ale jako „wspólnotą” wychowującą. Szkołę-wspólnotę tworzą wszyscy, którzy są z nią bezpośrednio związani: nauczyciele, personel kierujący, administracyjny i pomocniczy, rodzice jako główni i niezastąpieni wychowawcy swoich dzieci, uczniowie – współuczestniczący i odpowiedzialni, prawdziwie aktywni uczestnicy procesu wychowawczego. Wspólnota szkolna w całości – z różnorodnością ról lecz w jedności celów – przyjmuje cechy charakterystyczne wspólnoty chrześcijańskiej i jest miej-

scem przenikniętym miłością¹¹. Wymiar wspólnotowy szkoły nie jest tylko prostą kategorią socjologiczną, lecz przede wszystkim teologiczną – łączy się z wizją Kościoła jako ludu bożego¹². W tym kontekście szkoła katolicka tworzy społeczność otwartą na chrześcijańskie wartości, które ujawniają się w autentycznych stosunkach osobistych między członkami wspólnoty. Respektując odmienność ról i kompetencji, szkoła uczy współuczestnictwa, demokracji, osobowej odpowiedzialności w pracy, wrażliwości na drugiego człowieka, szczególnie na mniej uzdolnionego lub przeżywającego szczególne trudności i problemy. Staje się wspólnotą wychowującą, otwartą na dialog i twórczą współpracę. Fundamentem tak rozumianego programu wychowawczego jest wiara w Chrystusa, który jest miarą wszelkich wartości i wspólnotowych więzi¹³. Szkoła katolicka jest zatem miejscem autentycznego doświadczenia Kościoła – jeśli by tak nie było utraciłaby swoją tożsamość¹⁴. Co więcej, przeniknięta duchem wolności i miłości, oświecona orędziem zbawienia, sprzyja harmonijnemu rozwojowi osobowości każdego z uczniów, ich stopniowemu

⁸ Por. M. A. Krąpiec, *Człowiek w kulturze*, t. 19, Lublin 1999, s. 35; tenże, *Odzyskać świat realny*, t. 23, Lublin 1999, s. 380; S. Kowalczyk, *Filozofia kultury. Próba personalistycznego ujęcia problematyki*, Lublin 1996, s. 54.

⁹ S. Kowalczyk, *Filozofia kultury*, s. 181.

¹⁰ Nie znaczy to, że wartości „materialne” albo „niższe” są deprecjonowane, wszak są niezbędne dla człowieka. Nie mogą jednak stać się celem samym w sobie. Muszą być zawsze podporządkowane integralnie pojmowanemu dobru, wartościom wyższym, w przeciwnym razie duchowo człowieka zubożą. Tamże, s. 98.

¹¹ Por. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Religijny wymiar wychowania w szkole katolickiej* (nr 32), [w:] RSK, *Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości*, s. 431-476.

¹² Por. Tamże, (nr 31).

¹³ Por. *Szkoła Katolicka* (nr 53-54).

¹⁴ Por. Tamże, (nr 43); Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego: *Szkoła Katolicka u progu trzeciego tysiąclecia* (nr 18-19), [w:] RSK, *Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości*, s. 483-494; *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole* (nr 23), [w:] RSK, *Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości*, s. 395-429; Jan Paweł II, *Adhortacja Apostolska Vita Consecrata* (nr 96-97), [w:] Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, T. II, Kraków 2010, s. 566.

poznawaniu świata i życia – przygotowuje do angażowania się w szersze niż szkoła wspólnoty: lokalne, regionalne, narodowe¹⁵. Wychowawcy szkoły katolickiej, o „zdrowej nauce i prawości życia”¹⁶, powinni natomiast sprzyjać wychowaniu ludzi wolnych, podążających za prawdą, sprawiedliwych i prawych, budujących pokój, zdolnych przeciwstawić się duchowi i dialektyce wrogości, ukrytej czy jawnej przemocy, kształtować w wychowankach serca wielkie i pogodne, pełne miłości do ojczyzny, zdolne do dialogu i wielkodusznej współpracy. Przygotowując zaś uczniów do społecznej aktywności, w oparciu o ewangeliczne zasady, nauczyciele katolicki są odpowiedzialni za pokojowe i braterskie współżycie oraz społeczną wrażliwość. Takiemu wychowaniu służy rozwijanie naturalnych ludzkich uzdolnień, takich jak: nauka, praca, sztuka, miłość, zaangażowanie społeczne i polityczne, postawa chrześcijańska wobec sportu i innych form wyrażania się człowieka, które są składnikami kultury i cywilizacji¹⁷.

2. ŚWIADOMA EDUKACJA

Chcąc zrozumieć wartość edukacji trzeba najpierw zrozumieć koncepcję człowieka i jego przeznaczenie – zrozumieć kim jest człowiek sam w sobie i co jest ostatecznym celem jego egzysten-

cji¹⁸. „Człowiek – czytamy w Katechizmie Kościoła Katolickiego – z natury kieruje się ku prawdzie. Ma obowiązek szanować ją i o niej świadczyć”¹⁹. Wynika to z istoty jego człowieczeństwa jako bytu rozumnego i wolnego, a przemawia za tym racja jego osobowej godności. Podkreśla to wyraźnie Deklaracja Soborowa *Dignitatis humanae*, w której czytamy: „(...) z racji godności swojej wszyscy ludzie, ponieważ są osobami, nagleni są własną swą naturą, a także obowiązani moralnie do szukania prawdy (...) obowiązani są też trwać przy prawdzie poznanej i całe swoje życie układać według wymagań prawdy”²⁰. Tak rozumiana wiedza o człowieku, to źródło świadomej (zgodnej z prawdą) edukacji, której szczególną misją jest integralne kształtowanie osoby, co wyraża harmonijny rozwój uzdolnień fizycznych, moralnych, intelektualnych i duchowych²¹. Współcześnie, świadoma edukacja jest o tyle ważna, ponieważ musi stawić czoła gwałtownym przemianom społecznym i kulturowym. Upadek klasycznych wartości humanistycznych, negacja wartości chrześcijańskich, przedmiotowe traktowanie człowieka w życiu społecznym, pogłębiające się zagubienie młodych ludzi w „medialnym supermarkecie świata”, którzy nie wiedzą kim są i jak mają żyć, którzy nie są wychowywani ale raczej

¹⁵ Por. DWCH, (8).

¹⁶ Por. KPK, (kan. 803).

¹⁷ Por. *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole* (nr 19); Por. Jan Paweł II, Przemówienie do nauczycieli i wychowawców: *Jesteście tymi, którzy mają kształtować ludzi wolnych* (León, 4 marca 1983), [w:] Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, T. XII, s. 899.

¹⁸ Por. M.A. Krąpiec, *Ja-człowiek*, Lublin 1991, s. 101-391; tenże, *Filozofia w teologii*, Lublin 1999, s. 53-70.

¹⁹ Katechizm Kościoła Katolickiego [dalej: KKK] (2467), Poznań 1994.

²⁰ Por. Sobór Watykański II, Deklaracja *Dignitatis humanae* (2), źródło: <http://www.kns.gower.pl/vaticanum/dignitatis.htm>

²¹ Por. *Szkoła Katolicka* (nr 26).

deprawowani (narkotyki, alkohol, anty-koncepcja), potwierdza potrzebę świadomej edukacji. Wymienione zjawiska skutecznie ograniczają i wręcz niszczą szlachetne potencjalności młodych. Poprzez kamuflaż i pozór dobra, manipulują niedojrzałą jeszcze wolnością wyboru, uwodzą iluzją chwili, studzą serce i zapal w trudzie samowychowania i dorastania do odpowiedzialności. Potrzeba więc spójnego, krytycznego i oceniającego przekazu, w kontekście całego szeregu wartości i ich przeciwstawieństw, w tym ukazanie hierarchii dóbr kulturalnych, to zadanie i racja główna współczesnej edukacji. Jedyną instytucją, która może w tym względzie podjąć skuteczne inicjatywy jest szkoła. Stojące przed nią wyzwanie jest bardzo poważne: wykryć wymiar etyczny kultury; orientować wychowanków ku wartościom absolutnym; uczyć „zdrowego krytycyzmu” otaczającej rzeczywistości drogą racjonalnej oceny zjawisk. Ambitna szkoła, o tak nakreślonym programie edukacji ma jeden cel: wychować człowieka szlachetnego, roztropnie oceniającego świat. Promowana przez szkołę spuścizna kultury humanistycznej, oparta o wartości klasyczne i ewangeliczne, jest „środkiem metodycznym” definiującym, wspomnianą wcześniej, świadomą edukację. Kształtowana w ten sposób kultura szlachetnej egzystencji rozwija w uczniu-wychowanku dojrzałość, uczy wrażliwości na prawdę, zbliża do pełni człowieczeństwa. „Człowiek – powie Jan Paweł II – jest jedynym ontycznym podmiotem kultury, jest też jedynym właściwym jej przedmiotem i celem. Kultura jest tym, przez co człowiek jako człowiek

staje się bardziej człowiekiem: bardziej „jest”. Na tym opiera się owo kapitalne rozróżnienie pomiędzy tym, czym człowiek jest, a tym, co posiada, pomiędzy „być” a „posiadać”. Kultura pozostaje zawsze w istotnym i koniecznym związku z tym, czym (raczej: kim) człowiek „jest”, natomiast związek jej z tym, co człowiek „ma” (posiada), jest nie tylko wtórny, ale i całkowicie względny. Wszystko, co człowiek „ma” (posiada) o tyle jest ważne dla kultury, o tyle jest kulturotwórcze, o ile człowiek przez to, co posiada, może równocześnie pełniej „być” jako człowiek, pełniej stawać się człowiekiem we wszystkich właściwych człowieczeństwu wymiarach jego bytowania”²². Propagowana zatem przez szkołę prawa jakość życia ma zasadniczy wpływ na to kim uczeń jest i jakim człowiekiem będzie w przyszłości. W tym kontekście szkolna edukacja to nie tylko formacja intelektualna, ale zasadniczo inwestycja w świadomie przeżywane człowieczeństwo, które stoi na straży godności osoby. Strażnikiem transmisji wartości i wiedzy do serc i umysłów uczniów jest zawsze mądry nauczyciel-wychowawca. To on, w dziedzinie przekazywania kultury, powołany jest do rozbudzenia twórczych pasji wychowanków, sprecyzowania potencjalnych uzdolnień, by w konsekwencji zmaterializować szlachetne intencje – zamienić je w konkretny czyn, dojrzałą postawę i mądrze podjętą decyzję.

3. SYNTEZA KULTURY I WIARY

Na podstawie powyższych rozważań nasuwa się wniosek: najbardziej wyrazistym elementem programu szkoły katolickiej jest synteza kultury i wiary.

²² Jan Paweł II, Przemówienie w siedzibie UNESCO: *W imię przyszłości kultury* (Paryż, 2 czerwca 1980), [w:] Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, T. X, s. 99.

Wiedza w perspektywie wiary staje się mądrością i wizją życia²³. Dążenie do pogodzenia rozumu i wiary obecne w poszczególnych przedmiotach nauczania nadaje im spójność oraz – odwołując się do samej istoty szkoły – wyraża i koordynuje chrześcijańską wizję świata, życia, kultury i historii. W założeniach wychowawczych katolickiej szkoły nie ma więc miejsca na oddzielanie nauczania od wychowywania, pojęć od mądrości. Poszczególne dyscypliny reprezentują nie tylko wiedzę, którą trzeba zdobyć, ale także wartości, które trzeba przyswoić, i prawdę, którą trzeba odkryć. Wszystko to wymaga klimatu poszukiwania prawdy, w którym wychowawcy (kompetentni, przekonani i zgodni między sobą) są nauczycielami wiedzy i życia – obrazem niedoskonałym, ale nie nijakim jedynego Nauczyciela. Z tego punktu widzenia, w założeniach chrześcijańskiej koncepcji wychowawczej, wszystkie szkolne dyscypliny ze sobą współpracują – w sobie właściwym duchu – w budowaniu dojrzałej osobowości ucznia-wychowanka²⁴.

Nauczyciele katolicycy zobowiązani są także dochować wierności tej odrębnej drodze pedagogicznej, która z jednej strony precyzuje dynamikę rozwojową sprawności intelektualnych uczniów, z drugiej zaś pobudza ich do szukania prawdy uniwersalnej (pełnej), poza prawdami cząstkowymi (fragmentarycznymi). To wychowawcy, o ile sami posiadli mądrość chrześcijańską, mogą przyjąć współczesną kulturę w sposób

krytyczny, nie oddzielając jej od wiary. Wsparci mocą Chrystusa mogą też sprostać ambitnemu zadaniu i ukazać swoim uczniom więź prawdy i wiedzy, kultury i wiary. Chrześcijańska zaś świadomość nauczycieli, to w konsekwencji źródło nadziei, iż synteza wiary i kultury jest możliwa także w życiu uczniów. Co więcej, nabyte przez wychowanków sprawności, mogą pobudzić ich naturalne zdolności do przyjęcia postawy: wolności (połączonej z szacunkiem do innych), odpowiedzialności, chęci szczerego poszukiwania prawdy, spokojnej i zrównoważonej krytyki, szacunku, solidarności, służby wszystkim ludziom, wrażliwości na sprawiedliwość, oraz świadomości, że jest się powołanym do bycia podmiotem pozytywnym w nieustannie przekształcającym się społeczeństwie²⁵. Uczeń, który zdoła połączyć wiarę z kulturą, będzie w przyszłości lepiej przygotowany do spożytkowania nauki i techniki w służbie bliźnim i w służbie Bogu. Kierując się mądrością („odziedziczoną” po nauczycielu), będzie obiektywny w ocenie rzeczywistości, stały w zachowaniu i poglądach, a to uczyni go osobą wolną i odpowiedzialną – spójną w przestrzeni wiary i rozumu.

KU PODSUMOWANIU

Podsumowując, szkoła katolicka ukierunkowana na krytyczną asymilację kultury, chrystocentryczny kierunek wychowania i edukacji, kierująca się wartościami absolutnymi, zasadami

²³ Na ten temat w dokumencie DWCH (nr 8), czytamy: „Szkoła katolicka (...) całą ludzką kulturę porządkuje ostatecznie zgodnie z orędziem zbawienia, tak aby poznanie, które wychowankowie stopniowo zdobywają odnośnie do świata, życia i człowieka, było oświetlone wiarą”.

²⁴ Por. *Szkoła Katolicka u progu trzeciego tysiąclecia* (nr 14).

²⁵ Por. *Religijny wymiar wychowania w szkole katolickiej* (nr 51); *Szkoła Katolicka* (nr 41-42); *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole* (nr 29-31).

pedagogiki personalistycznej, jest przykładem autentycznej wspólnoty wychowującej. Wykładnią przyjętej filozofii programu wychowawczego szkoły jest chrześcijańska koncepcja człowieka, który z natury kieruje się ku prawdzie, co wynika z istoty jego człowieczeństwa jako bytu rozumnego i wolnego, a przemawia za tym racja jego osobowej godności. Za najbardziej jednak wyrazisty element programu szkoły katolickiej należy uznać projekt syntezy kultury i wiary. Wpływ szkoły na wychowanka nie wskazuje bynajmniej na konieczny wybór wartości kulturowych, lecz zasadniczo na wybór wartości życiowych. Rola szkoły nie wynika zatem z faktu szerokich możliwości przekazywania wiedzy, ile raczej z możliwości zaferowania swym wychowankom określonej formacji, niezbędnej do udzielenia odpowiedzi na pytanie podstawowe: *Jak żyć?* Koncepcja szkoły katolickiej jest więc koncepcją stworzenia środowiska dialogu i relacji, gdzie wszyscy i każdy z osobna współdziałają w celu „skonstruowania tożsamości” człowieka odpowiedzialnego, wolnego i zintegrowanego, który kierując się w życiu orędziem ewangelii, integruje w sobie wiarę i rozum, ukierunkowując każdy swój wybór na Prawdę.

„(...) Prawda jest światłem ludzkiego umysłu. Jeżeli od młodości stara się on poznawać rzeczywistość w różnych jej wymiarach, to w tym celu, aby osiąść prawdę: aby żyć prawdą. Taka jest struktura ducha ludzkiego. Głód prawdy stanowi podstawowe jego dążenie i wyraz. Chrystus mówi: *poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli* (J 8, 32). Wśród słów zapisanych w Ewangelii te

należą z pewnością do najważniejszych. Mówią bowiem równocześnie o całym człowieku. Mówią o tym, na czym buduje się od wewnątrz, w wymiarach ducha ludzkiego, właściwa człowiekowi godność i wielkość. Godność ta nie zależy tylko od wykształcenia, choćby uniwersyteckiego – może być udziałem nawet analfabety – równocześnie jednak wykształcenie, systematyczna wiedza o rzeczywistości, powinna służyć tej godności. Powinna więc służyć prawdzie (...)”²⁶. Jan Paweł II

STRESZCZENIE

Szkoła katolicka miejscem krytycznej asymilacji kultury

Spośród instytucji powołanych do kształtowania pełnej wiedzy o człowieku, miejsce szczególne zajmuje szkoła, która wspomaga rodziców w ich wychowawczym zadaniu. Jest ona predysponowana, by rozwijać w wychowankach poczucie świadomej egzystencji, odpowiedzialność za poprawne korzystanie z wolności oraz czynny udział w życiu społecznym. W ten sposób, szkoła (apostolsko zaangażowana), w naturalny sposób wpisuje się w misyjną powinność Kościoła – staje się placówką o charakterystycznej tożsamości, którą legitymuje nurt szkolnictwa katolickiego. O specyfice i autonomii katolickiej szkoły decyduje chrześcijańska koncepcja rzeczywistości, której centrum, fundamentem i celem jest Jezus Chrystus. Katolicką tożsamość szkoły implikuje także określony system wartości, który określa i uzasadnia celowość procesu wychowawczego. W tym kontekście, w wychowaniu, które jest dziełem człowieka dla człowieka, wychowawcy dla

²⁶ Jan Paweł II, List apostolski *Parati semper* do młodych całego świata z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży (1985), [w:] Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, T. III, s. 251.

wychowanka, chodzi o wsparcie w rozwoju ludzkim ucznia na miarę jego osobowych możliwości. Rozwój ten dokonuje się w świecie wartości absolutnych (klasycznych i ewangelicznych), które proponowane, odkrywane, doświadczane, urzeczywistniane przez wychowanków w różnych sytuacjach życiowych i szkolnych, świadomie stymulowane są przez wychowawców. Ten punkt widzenia reprezentuje pedagogika personalistyczna, eksponująca osobową wartość człowieka i jego godność, która podkreśla jednocześnie potrzebę wychowania integralnego, obejmującego wszystkie sfery ludzkiego działania. Współcześnie, świadoma edukacja jest o tyle ważna, ponieważ musi stawić czoła gwałtownym przemianom społecznym i kulturowym. Upadek klasycznych wartości humanistycznych, negacja wartości chrześcijańskich, przedmiotowe traktowanie człowieka w życiu społecznym, pogłębiające się zagubienie młodych ludzi, którzy nie wiedzą kim są i jak mają żyć, potwierdza potrzebę świadomej i mądrej edukacji. Najbardziej zatem wyrazistym elementem programu szkoły katolickiej jest synteza kultury i wiary. Wiedza w perspektywie wiary staje się mądrością i wizją życia. Dążenie do pogodzenia rozumu i wiary obecne w poszczególnych przedmiotach nauczania nadaje im spójność oraz wyraża i koordynuje chrześcijańską wizję świata, życia, kultury i historii.

SUMMARY

Catholic School a place of critical assimilation of culture

Among the institutions for the development of full knowledge of man, the

school, which assists parents in their educational task, occupies a special place. It is predisposed to develop in people who we educate sense of conscious existence, the responsibility for correct use of freedom and active participation in social life. In this way, the school, with its apostolic commitment, becomes a natural part of the missionary duty of the Church - it becomes an institution of the characteristic identity of the Catholic school. The specificity and autonomy of the Catholic school is decided by the Christian conception of reality, whose centre, foundation and goal is Jesus Christ. A value system that defines and justifies the educational process implies catholic identity of the school. In this context, education, where a human works for a human, and a teacher works for a student, is a support for human development of a student in his personal capacity. This development takes place in a world of absolute values (classical and gospel), which are proposed, explored and experienced, by students in different school situations and consciously stimulated by educators. This viewpoint is represented by personalistic pedagogy, which emphasizes the personal value and dignity of man, and stresses the need for an integral education, covering all spheres of human action. Today, aware education is so important because it has to face rapid changes of society and culture. The collapse of classical humanistic values, the negation of Christian values, objective treatment of human beings in society, the growing number of young people who do not know who they are and how to live, confirms the need for

an aware and wise education. Thus the most crucial feature of the Catholic school is a synthesis of culture and faith. Knowledge in the perspective of faith becomes wisdom and vision of life. Coexistence of reason and faith present in different school subjects gives them coherence, and expresses and co-ordinates the Christian vision of the world, life, culture and history.

BIBLIOGRAFIA:

Dokumenty Kościoła:

Pismo Święte Nowego Testamentu i Psalmi, Częstochowa 2005.

Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimus educationis*, źródło: <http://www.archidiecezja.lodz.pl/czytelni/sobor/dwch.html>

Sobór Watykański II, Deklaracja *Dignitatis humanae*, źródło: <http://www.kns.gower.pl/vaticanum/dignitatis.htm>

Kodeks Prawa Kanonicznego, źródło: <http://archidiecezja.lodz.pl/prawo.html>

Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego: *Szkoła Katolicka; Świecki katolik świadkiem wiary w szkole; Religijny wymiar wychowania w szkole katolickiej; Szkoła Katolicka u progu trzeciego tysiąclecia* [w:] Rada Szkół Katolickich, *Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości. Wybór dokumentów Kościoła na temat szkoły katolickiej i wychowania*, Kraków 2009.

Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 1994.

Dokumenty papieskie:

Jan Paweł II, Adhortacja Apostolska *Vita Consecrata*, [w:] Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, T. II, Kraków 2010.

Jan Paweł II, Przemówienie do nauczycieli i wychowawców: *Jesteście tymi, którzy mają kształtować ludzi wolnych* (León, 4 marca 1983), [w:] Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, T. XII, Kraków 2010.

Jan Paweł II, Przemówienie w siedzibie UNESCO: *W imię przyszłości kultury* (Paryż, 2 czerwca 1980), [w:] Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, T. X, Kraków 2010.

Jan Paweł II, List apostolski *Parati semper* do młodych całego świata z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży (1985), [w:] Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, T. III, Kraków 2010.

Opracowania:

Adamski F., *Edukacja, rodzina, kultura. Studia z pedagogiki społecznej*, Kraków 1999.

Kowalczyk S., *Filozofia kultury. Próba personalistycznego ujęcia problematyki*, Lublin 1996.

Krąpiec M. A., *Człowiek w kulturze*, t. 19, Lublin 1999.

Krąpiec M. A., *Odzyskać świat realny*, t. 23, Lublin 1999.

Krąpiec M.A., *Filozofia w teologii*, Lublin 1999.

Krąpiec M.A., *Ja-człowiek*, Lublin 1991.

Matulka Z., *Wartości u podstaw wychowania personalistycznego*, [w:] *Wychowanie personalistyczne*, red. F. Adamski, Kraków 2000.

Rynio A., *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*, Lublin 2004

**„Największym szczęściem jest dziecko!
Może stu inżynierów postawić tysiące
kombinatów fabrycznych, ale żadna z tych budowli
nie ma w sobie życia wiecznego”.**

(S. Wyszyński)